

Innst. 366 S

(2009–2010)

Innstilling til Stortinget frå næringskomiteen

Dokument 8:118 S (2009–2010)

Innstilling frå næringskomiteen om representantforslag frå stortingsrepresentantane Harald T. Nesvik, Per Roar Bredvold og Torgeir Trældal om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket

Til Stortinget

Samandrag

Hovedavtalen for jordbruket, inngått mellom staten og jordbrukets organisasjoner, regulerer prosessene rundt den årlige næringsavtalen for jordbruket. Den første hovedavtalen for jordbruket ble inngått i 1950, dagens avtale er fra 1992. Det er bare Norge innenfor OECD-området som har en slik avtale mellom staten og næringsorganisasjoner for jordbruk. Avtalen regulerer blant annet priser på mat og regulering av markedet. Forslagsstillerne mener at det etter 60 år med jordbruksavtale er på tide å redusere politikeres og byråkraters makt over matvaremarkedet og at den enkelte matprodusent skal få mer innflytelse over egen produksjon og eiendom.

Jordbruksavtalesystemet med sine pris- og markedsreguleringer og tilknyttet regelverk har, etter forslagsstillerne mening, over en lengre periode gitt en svært negativ utvikling for det norske landbruket.

For å snu den vedvarende negative utviklingen for landbruket er det nødvendig med grunnleggende endringer som gjør at matprodusentene får bestemme mer over egen produksjon og at politikere og byråkrater får mindre innflytelse. Forslagsstillerne mener at systemet med næringsavtale for jordbruket skal erstattes med næringsfrihet.

Følgende forslag fremmes i dokumentet:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket.»

Merknader frå komiteen

Fleirtalet i komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, Else-May Botten, Lillian Hansen, Arne L. Haugen, Ingrid Heggø og leiaren Terje Aasland, frå Høgre, Svein Flåtten, Frank Bakke Jensen og Elisabeth Røbekk Nørve, frå Sosialistisk Venstreparti, Alf Egil Holmelid, frå Senterpartiet, Irene Lange Nordahl, og frå Kristeleg Folkeparti, Rigmor Andersen Eide, viser til at hovudavtalen for jordbruket regulerer prosessen med forhandlingar om næringsavtale mellom staten og fagorganisasjonane i jordbruket, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Hovudavtalen regulerer organisasjonane sin rett til å forhandle om rammevilkåra for næringa, og den regulerer korleis forhandlingane skal gjennomførast.

Fleirtalet legg vekt på verdien av eit forpliktande samarbeid mellom staten og næringa. Gjennom hovudavtalen tar organisasjonane i jordbruket på seg eit ansvar for å setje i verk tiltak i samsvar med jordbruksavtalen. Hovudavtalen legg opp til at det skal vere samsvar mellom dei rettane jordbruket får, og dei pliktane og det ansvaret næringa tar på seg.

Fleirtalet konstaterer at avtaleverket inneber både rettar og plikter for næringa. Gjennom hovudavtalen og dei årlege avtalene er det lagt grunnlag for å føre ein langsiktig og stabil landbrukspolitikk som både tar omsyn til næringsinteressene og samfunnsinteressene. Jordbruket skaper kollektive samfunns-goder som mattryggleik, miljøkvalitetar og levande bygder. Landbruket er også med på å legge grunnlag for anna næringsverksemd som næringsmiddelindustri, reiseliv og opplevingsbasert turisme. Det er viktig å ha eit avtaleverk som legg til rette for samarbeid mellom staten og jordbruksnæringa slik at vi kan iva-

reta disse samfunnsinteressene samtidig som vi bidrar til å vidareutvikle næringa.

Fleirtalet vil peike på at jordbruket er ei ressursbasert næring der dei naturgitte føresetnadene for produksjon er sterkt varierende. Det medfører at marknadsmekanismane åleine ikkje kan ivareta dei landbrukspolitiske og dei samfunnsmessige målsettingane som Stortinget har lagt til grunn for dagens landbrukspolitikk.

Fleirtalet konstaterer at hovudavtalen regulerer eit gjensidig forpliktande samarbeid mellom staten og næringsutøvarane i jordbruket om den næringspolitikken Stortinget fastlegg. Dette er ein samhandlingsmodell som det er viktig å vidareføre for å ivareta næringa og andre samfunnsmessige interesser.

Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, konstaterer at Noreg har hatt ei stabil økonomisk utvikling, og at vi har klart oss betre gjennom finanskrisa enn dei fleste andre land. Treparsamarbeidet mellom staten, næringslivet og arbeidstakarane er ei viktig årsak til dette. Avtaleverket i jordbruket er ein naturleg del av den norske samarbeidsmodellen.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet, Per Roar Bredvold, Harald T. Nesvik og Torgeir Trældal, og Høyre regner selvstendig næringsdrivende bønder som en bærebjelke for verdiskaping og næringsutøvelse mange steder i landet. Disse medlemmer vil arbeide for at bonden skal få utviklingsmuligheter fremover. En robust landbruksnæring bidrar til å nå viktige mål om en fortsatt betydelig norsk matvareproduksjon, en differensiert bosetting og vakkert kulturlandskap. Disse medlemmer mener at landbruket, i likhet med for eksempel reiselivs- eller fiskerinæringene, har stor betydning for å sikre en positiv utvikling i mange lokalsamfunn. Disse medlemmer mener derfor at det er viktig å opprettholde grunnlaget for et aktivt jordbruk over hele landet.

Disse medlemmer mener det er prinsipielt betenkelig at enkelt næringer forhandler egne rammevilkår direkte med staten og inngår avtaler med store økonomiske konsekvenser utenom den ordinære budsjettbehandlingen. Disse medlemmer mener at de årlige vedtak om jordbrukets rammebetingelser ikke er et lønnsoppgjør, men en fastsettelse av muligheter for å skape inntekter. De betydelige avvik mellom lovet og forventet inntektsutvikling i jordbruket i de enkelte oppgjør og oppnådd utvikling viser at beregningsgrunnlaget som legges til grunn for oppgjørene, er heller tynt. Disse medlemmer mener

at bøndene, som andre næringsdrivende, har ansvar for egen verdiskaping ut fra de rammebetingelser samfunnet og markedet setter. Disse medlemmer mener det er viktig å gi landbruket nye muligheter til å etablere og utvikle seg og redusere avhengigheten av offentlig støtte. For at behandlingen av oppgjøret skal kunne ses i sammenheng med andre politiske prioriteringer, er det ryddig at oppgjøret behandles i forbindelse med statsbudsjettet og følger kalenderåret. Disse medlemmer mener at staten fortsatt skal gi økonomisk tilskudd til landbruket, men at slike tilskudd må være mer målrettede og mindre byråkratiske enn i dag.

Disse medlemmer vil fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen justere periodiseringen av jordbruksoppgjøret til å følge kalenderåret, og at forhandlingene kommer inn som en del av budsjettprosessen.»

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet vil fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket.»

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at dagens støttesystem for norsk jordbruk over tid har vist seg å gi nedgang i bruk, lav lønnsomhet for bøndene og en stadig økende kostnad over statsbudsjettet. Disse medlemmer viser til at mange av aktørene i jordbruket oppfatter sin egen næring som overregulert og utilgjengelig og med et for stort byråkrati. Selv Bondelagets leder uttaler våren 2010 i Nationen at «avgangen fra landbruksbyråkratiet bør være større enn avgangen fra landbruket». Det er derfor nødvendig med en større grad av frihet fra reguleringer og byråkrati for den norske bonden og flere egne muligheter. Disse medlemmer mener bonden må få en større frihet til å øke sine inntekter og bedre kapital situasjonen også utenom de statlige overføringene. Det vil kunne medføre at næringen holder på sine utøvere og tiltrekker seg nye. Disse medlemmer ønsker å fjerne reguleringer som boplikt og priskontroll og oppmyke delingsforbud og odelsbestemmelser. Konkurransen må sikres, effektivisering må oppmuntres og landbruket må forberedes på mer frie internasjonale handelsvilkår. Disse medlemmer mener at disse strukturendringer i jordbruket må gå hånd i hånd med en gradvis reduksjon i overføringsnivået til jordbruk og jordbruksbyråkratiet. Det første skritt på veien bør være en periodisering av jordbruksoppgjøret til å følge ordinært budsjettår og at overføringene til jordbruket blir en del av ordinære bevilgninger over statsbudsjettet.

Disse medlemmer mener at ved et slikt alternativ vil kostnadene og behovene bli synliggjort i budsjettsammenheng slik de blir for alle andre poster på statsbudsjettet.

Forslag fra mindretal

Forslag fra Framstegspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen justere periodiseringen av jordbruksoppkjøret til å følge kalenderåret, og at forhandlingene kommer inn som en del av budsjettprosessen.

Forslag fra Framstegspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket.

Tilråding fra komiteen

Tilrådinga frå komiteen vert fremma av medlemene i komiteen frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristeleg Folkeparti.

Komiteen har elles ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjere slikt

v e d t a k :

Dokument 8:118 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Harald T. Nesvik, Per Roar Bredvold og Torgeir Trældal om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket – vert ikkje vedteke.

Oslo, i næringskomiteen, den 11. juni 2010

Terje Aasland

leiar

Alf Egil Holmelid

ordførar

Vedlegg

Brev fra Landbruks- og matdepartementet v/statsråden til næringskomiteen, datert 11. mai 2010

Næringskomiteen ber om vurdering av Dokument 8:118 S (2009-2010) fra stortingsrepresentantene Harald Tom Nesvik, Per Roar Bredvold og Torgeir Trældal om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket

Hovedavtalen for jordbruket regulerer prosessen med forhandlinger om næringsavtale med jordbrukets fagorganisasjoner Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I formålsparagrafen heter det at: *”Avtaleverket for jordbruket har til formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket, og som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift.”*

Hovedavtalen regulerer organisasjonenes rett til å forhandle om rammebetingelsene for næringen og hvordan forhandlingene skal foregå. Den regulerer partenes rettigheter og plikter, men ikke det materielle innholdet i selve avtalen. Stortinget trekker opp mål og retningslinjer for næringen og landbrukspolitikken, og jordbruksforhandlingene gjennomføres i tråd med disse.

Målene og premissene for landbrukspolitikken fastsettes gjennom behandling av meldinger til Stortinget, budsjettproposisjoner og Stortingets behandling av de årlige næringsavtalene m.v. På dette grunnlaget forhandles det årlig med jordbrukets organisasjoner, normalt om budsjettoverføringer, målpriser på råvarer og enkelte markedsregulerings tiltak for jordbruksråvarer.

I § 3-2 i Hovedavtalen heter det at: *”Jordbruksavtaler står tilbake for lover og stortingsvedtak, og kan heller ikke kreves gjennomført i strid med traktater som er bindende for staten.”*

Rammebetingelser knyttet til importvernet, skatt og juridiske virkemidler er ikke forhandlingstema. Endringer i disse rammebetingelsene vil imidlertid kunne ha stor direkte og indirekte inntektsvirkning for jordbruket. WTO-avtalen, EØS-avtalen og bilaterale frihandelsavtaler har også direkte betydning for det norske jordbruket og jordbrukspolitikken, men tas i avtalesammenheng som eksternt gitte rammebetingelser som jordbruksavtalene må utformes innenfor.

I Regjeringens politiske plattform heter det at Regjeringen vil videreføre jordbruksforhandlingene. Jordbruksavtalene er et verktøy for å gjennomføre den landbrukspolitikken Stortinget har vedtatt. Avtalesystemet kan ses på som en naturlig del av den norske modellen med forpliktende samarbeid mellom det offentlige og arbeids- og næringslivet.

Den norske samfunnsmodellen bygger på trepartssamarbeidet. Dette gjenspeiles bl.a. i høy organisasjonsgrad og bred representasjon fra arbeidstakere i bedrifter. Modellen baseres i stor grad på at de tre partene viser samarbeidsvillighet og utøver gjensidig respekt overfor hverandre. Samlet har trepartssamarbeidet bidratt til økonomisk stabilitet, mindre konflikt og felles samfunnsansvar.

Det har betydelig verdi at utformingen av landbrukspolitikken skjer i nært samarbeid med næringen selv. Dette samarbeidet stimulerer til medansvar og aktiv medvirkning i gjennomføringen av landbrukspolitikken. Gjennom Hovedavtalen påtar jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen. Jordbrukets organisasjoner har en forpliktelse til å iverksette og følge opp den landbrukspolitikken som Stortinget fastsetter etter forslag fra regjeringen. På denne måten setter forhandlingssystemet klare politiske rammer for organisasjonenes arbeid som forhandlingspart. Det heter i Hovedavtalen at: *”aksjoner mot løpende jordbruksavtaler må ikke finne sted.”*

Hovedavtalen bygger på at det skal være samsvar mellom de rettigheter jordbruket har, og de plikter og det ansvar jordbruket påtar seg. Jordbruket har gjennom avtalesystemet påtatt seg det økonomiske ansvaret for overproduksjon. Det gir næringen incitamenter til en langsiktig tilpasning for å holde balanse i råvaremarkedene. Samtidig gis jordbruket rett til å forhandle om målpriser på råvarer, og en adgang til reguleringstiltak med sikte på å realisere avtalte målpriser. De senere årene er det gjennomført tilpasninger både i målprissystemet, markedsreguleringsordningene og budsjettstøtten som en tilpasning til internasjonale avtaler. Det viser at avtalesystemet er i stand til å håndtere endringer i eksternt gitte rammebetingelser og at innholdet i de årlige avtalene utvikles innenfor de rammene som legges for forhandlingene.

Det er veldokumentert i økonomien at det er knyttet en del kollektive samfunns-goder til jordbruksproduksjon. Kollektive goder er, pr. definisjon, goder det ikke finnes markeder for, men som samfunnet etterspør. Ofte omtales disse som en del av jordbrukets samfunnsoppgaver. Forekomsten av markedssvikt og såkalte eksternaliteter knyttet til jordbruksproduksjon *betinger* selvsagt ikke forhandlinger med næringsutøverne, men som en del av den norske modellen kan det likevel ses på som rimelig at

utøverne får anledning til å forhandle med det offentlige om vilkårene for denne produksjonen.

Hovedavtalen regulerer altså et formelt og gjensidig forpliktende samarbeid mellom staten og næringsutøverne i jordbruket om gjennomføringen av den landbrukspolitikken Stortinget har fastlagt. Dette er en samhandlingsmodell Regjeringen vil videreføre.

Av vurderingsgrunnlaget for representantforslag 118 S framgår det først og fremst at forslagsstillerne

er uenige i den landbrukspolitikken som føres i Norge. Som nevnt regulerer ikke Hovedavtalen innholdet i landbrukspolitikken, men organisasjonenes rett til å forhandle om tiltak for å fremme fastlagte mål.

Jeg har full tillit til at avtalepartene også framover vil legge Stortingets mål og retningslinjer til grunn for innholdet i de årlige jordbruksavtalene.

